

**Obserwacje pazia żeglarza
Iphiclides podalirius (Lepidoptera, Papilionidae)
w Pienińskim Parku Narodowym**

Observations of Scarce Swallowtail *Iphiclides podalirius* (Lepidoptera, Papilionidae)
in the Pieniny National Park

PAWEŁ ADAMSKI

Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, Al. Mickiewicza 33, 31-120 Kraków
e-mail: adamski@iop.krakow.pl

Abstract. However, Scarce Swallowtail *Iphiclides podalirius* L. is the one of most endangered butterflies in Poland, there is only few information about its distribution and abundance. Based on the date collected occasionally between 1996–2007, the draft to the estimated range of Swallowtail's population in the Pieniny National Park is presented. According to available data, this population is quite stable, however, its abundance and density seems to be rather low.

Key words: Scarce Swallowtail, population range

Paź żeglarz jest gatunkiem związanym z suchymi, często kserotermicznymi murawami. Gąsienice żerują na liściach przedstawicieli rodzaju *Prunus*, niektórych drzewach owocowych (jabłoni *Malus domestic*, gruszy *Pyrus communis*), a także głogu jednoszyjkowego *Crataegus monogyna* i jarzębu pospolitego *Sorbus aucuparia* (Buszko, Masłowski 1993; Tolman 2001). W polskich warunkach u tego gatunku występuje w roku jedno lub dwa pokolenia imagines. Ze względu na zanikanie odpowiednich dla niego siedlisk, paź żeglarz jest zagrożony wyginięciem (Buszko 2004). Od pewnego czasu w niektórych regionach notuje się wzrost liczebności populacji pazia żeglarza, co jest związane z wprowadzaniem czeremchy amerykańskiej *Padus serotina*, która jest jedną z jego roślin pokarmowych (Buszko 2004).

W Polsce gatunek ten występuje głównie w rejonach południowych, a także na Kurpiach, okolicach Puszczy Kampinoskiej i w Borach Dolnośląskich (Buszko 1997, 2004). Z Pienin podawany jest regularnie od 2. poł. XIX w. (Sitowski 1922, 1948; Siła-Nowicki 1965; Dąbrowski, Krzywicki 1982) jest to zatem jedno ze stanowisk o najdłuższej dokumentacji tego gatunku w Polsce. Niestety brak jest danych dotyczących liczebności oraz innych parametrów populacji. W dużej mierze jest to skutek ograniczeń metodycznych spowodowanych budową motyla. Pomimo sporych rozmiarów, paź żeglarz ma bowiem bardzo delikatne skrzydła, co sprawia, że nawet pojedyncze odłowy (a tym bardziej próby znakowania poszczególnych osobników) mogą powodować poważne uszkodzenia (Buszko – inf. ustna). W tej

sytuacji jedyne próby ilościowego określenia stanu populacji próbowano prowadzić w oparciu o liczenie gąsienic (Buszko 2004). Należy jednak pamiętać, że wyniki te obarczone są poważnym błędem, ze względu na silne zpsaożycenie wczesnych stadiów rozwojowych pazia żeglarza, które w niektórych populacjach może redukować liczbę imagines do zaledwie kilku procent złożonych jaj (Tolman 2001).

W niniejszej notatce przedstawiono dane pochodzące z obserwacji przyrodniczych prowadzonych w latach 1996–2007 w Pienińskim Parku Narodowym (PPN) przy okazji monitoringu restytuowanej populacji niepylaka apollo. Dodatkowo w 2006 r., w okresie występowania imagines pazia żeglarza, przeprowadzono kontrole na obszarach stanowiących potencjalne siedliska tego gatunku, które nie były odwiedzane podczas monitoringu populacji niepylaka apollo oraz niepylaka mne-mozyny.

Na 20 stanowiskach w PPN zanotowano 61 obserwacji pazia żeglarza (Tab. I). Widywano go najczęściej na Cyrłowej Skałce, w masywie

Trzech Koron na „piargu z lipą” (bez numeru), na Macelowej Górze, Gołej Górze i Długiej Grapie. Na podstawie tych obserwacji nie można jednak dokonać analizy struktury populacji gatunku, ponieważ stanowiska, na których stwierdzano jego obecność, kontrolowano różną częstotliwością. Na przykład stanowisko na Pulsztynie kontrolowano jedynie dwa razy (1998 i 2006 r.), stąd też brak podstaw do wiarygodnych porównań.

Z badań wynika, że paź żeglarz zawsze występuje w niewielkich zagęszczeniach, a maksymalna liczba obserwowanych jednorazowo osobników nie przekraczała pięciu. Wynik ten jednak nie musi świadczyć o jego złej kondycji. Na przykład w przypadku stabilnej populacji niepylaka mnemozyny, w polu widzenia jednocześnie stwierdzano maksymalnie do ośmiu osobników. Podobnie też, jak w przypadku niepylaka mne-mozyny, na terenie Pienin okres pojawu imagines pazia żeglarza jest niemal o miesiąc opóźniony w stosunku do danych podanych w literaturze (Buszko, Masłowski 1993). Opóźnienie to nie dotyczy jednak drugiego pokolenia imagines,

Tabela I. Obserwacje pazia żeglarza *Iphiclidus podalirius* L. na terenie Pienińskiego Parku Narodowego w latach 1996–2007. Observations of Scarce Swallowtail *Iphiclidus podalirius* L. in the Pieniny National Park over the period 1996–2007.

Stanowisko Location	Liczba obserwacji The number of obser- vations.	Łączna liczba zaobserwo- wanych osobników The total number of Scarce Swallowtail	Średnia liczba osobników na obserwację The average number of individuals per observation
Cyrłowa Skałka	9	19	2,1
Trzy Korony – piarg „z lipą”	9	10	1,1
Macelowa Góra	8	9	1,1
Goła Góra	9	20	2,2
Długa Grapa	6	7	1,2
Flaki	2	2	1,0
Podskálnia Góra	3	5	1,7
Kras	2	2	1,0
Nowa Góra	2	2	1,0
Trzy Korony – piarg „pod Płaską Skałą”	2	3	1,5
Gumionek	1	1	1,0
Goła Góra	1	1	1,0
Trzy Korony – piarg „pod Kudłatą”	1	1	1,0
Pulsztyn	1	1	1,0
Rabsztyn	1	1	1,0
Upszar	1	1	1,0
Wąwóz Sobczański	1	1	1,0
Wąwóz Gorczyński	1	1	1,0
Zamczysko	1	1	1,0
Posłance	1	2	2,0

które na badanym terenie było również kilkakrotnie obserwowane.

Podsumowując można stwierdzić, że pomimo braku danych pozwalających na precyzyjne oszacowanie wielkości populacji pazia żeglarza na obszarze Pienińskiego Parku Narodowego, to coroczne obserwacje tego gatunku pozwalają przypuszczać, że jest ona stabilna.

PIŚMIENNICTWO

- Buszko J. 1997. Atlas rozmieszczenia motyli dziennych w Polsce. — Uniwersytet Toruński, Toruń.
- Buszko J., Masłowski J. 1993. Atlas motyli Polski. Część I. Motyle dzienne (*Rhopalocera*). — IMAGE, Warszawa.
- Buszko J. Z. 2004. Paź żeglarz. [W:] Z. Głowaciński, J. Nowacki (red.), Polska Czerwona Księga Zwierząt. Część II. Bezkręgowce. — Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków, s. 241.
- Dąbrowski J. S., Krzywicki M. 1982. Ginące i zagrożone gatunki motyli (*Lepidoptera*) w faunie Polski. — *Studia Naturae*, ser. B, **31**: 1–61.
- Siła-Nowicki M. 1865. Motyle Galicyi. — Drukarnia Instytutu Staupigiańskiego, Lwów, s. 152.
- Sitowski L. 1922. Charakter i osobliwości przyrody Pienińskiej. — *Ochrona Przyrody*, **3**: 47–55.
- Sitowski L. 1948. Przyczynki do znajomości fauny Parku Narodowego w Pieninach. — *Ochrona Przyrody*, **18**: 133–142.
- Tolman T. 2001. *Butterflies of Europe*. — Princeton University Press.

